

## ЗАЙНЯТИСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЇЇ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ.

*В статті розглядаються питання зайнятості економічно активного населення. За період 2011–2017 рр. аналізується динаміка чисельності зайнятих, прослідковуються сучасні тенденції зайнятості в країнах Євросоюзу. З'ясовано причини скорочення чисельності зайнятих. Розраховані кількісні параметри трудового потенціалу України, а також проаналізовано особливості регіональної зайнятості.*

*Встановлено, що скорочення трудового потенціалу є наслідком вивільнення працівників з суспільного сектора економіки, браку робочих місць, незадоволеної оплати праці, що зумовлює активізацію міграційних процесів. Для збереження трудового потенціалу необхідно на державному рівні розробляти заходи, які б запобігали в першу чергу еміграції економічно активного населення.*

*The article deals with the issues of employment of economically active population. For the period 2011–2017 the dynamics of the number of employed population is analyzed. The current trends in employment in the countries of the European Union are observed. The reasons for reducing the number of employed are found. The quantitative parameters of labor potential of Ukraine are calculated as well as the features of regional employment are analyzed.*

*It is established that the reduction of labor potential is the result of the release of workers from the public sector of the economy, the lack of jobs and the lack of paid wages. It causes the intensification of migration processes. To preserve labor potential, it is necessary to develop measures at the state level that would prevent the emigration of the economically active population.*

**Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями.** У ринковому суспільстві проблема зайнятості є фундаментальною оскільки її розв'язання потребує повсякденної уваги з боку держави та органів місцевого самоврядування. Низький рівень зайнятості, нестача робочих місць, низька заробітна плата формують відповідний рівень життя населення. Забезпечення високого рівня зайнятості населення – винятково важливе завдання як в економічному, так і в соціальному плані.

Постійно від'ємний приріст населення, порівняно коротка тривалість життя чоловіків, масова трудова еміграція, що спостерігається в останні роки вже нині зумовили дефіцит кваліфікованої робочої сили, а це аж ніяк не сприяє залученню внутрішніх та іноземних інвестицій, гальмує розвиток трудомістких галузей матеріального виробництва, стримує розвиток сфери послуг. Навіть наявність безробітних є свідченням того, що вакантні робочі місця не влаштовують тих, хто шукає роботу. Сьогодні в Україні більше як три чверті економічно активного населення мають базову або нову вищу освіту. Вони висловлюють певні вимоги до якості робочих місць та рівня заробітної плати, їх не влаштовують пропоновані їм вакансії. Особливі виклики перед сьогоднішньою владою ставить поведінка молоді, яка має високий рівень освіти, але намагається в пошуках гідного робочого місця та гідної заробітної плати залишити власну країну. Останнє породжує загрозу забезпечення національної економіки власною робочою силою.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми.** Сьогодні проблема відтворення трудового потенціалу, забезпечення оптимальної зайнятості населення шляхом створення сучасних робочих місць, зростання заробітної плати і забезпечення її домінуючої ролі в доходах населення набувають особливої актуальності. Відсутність кваліфікованих кадрів вже гальмує розвиток окремих галузей національної економіки, не сприяє залученню інвестицій, особливо іноземних.

Ситуація що склалася у сфері зайнятості, та сучасні процеси відтворення трудового потенціалу викликають занепокоєння органів державної влади, роботодавців, науковців, фахівців, оскільки вона стосується національної безпеки. Так, зменшення зайнятості у сфері науки, скорочення чисельності студентів, учнів професійно-технічних закладів негативно впливає на розвиток національного інтелектуального потенціалу.

Особливо актуальними є публікації в засобах масової інформації. Хотілося б привернути увагу до публікацій у газеті «Голос України» А. Кінаха і О. Співановського, а також до наукових статей учених Інституту демографії і соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. Аналіз наукових публікацій, присвячених демографічним проблемам, проблемам зайнятості та ринку праці дає змогу порушити питання про збереження національного трудового потенціалу, поліпшити ефективність його використання, запобігати його витратам.

**Мета** дослідження полягає у виявленні тенденцій у відтворенні трудового потенціалу, запобіганні його скороченню через оптимізацію зайнятості населення у власній економіці.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Зайнятість населення – поняття, що характеризує діяльність частини населення в економічно активному віці, яка спрямована на створення національного доходу. З економічного погляду зайнятість населення відіграє вирішальну роль у створенні суспільного продукту. Фактично рівень зайнятості населення зумовлює рівень та якість його життя, є основою добробуту членів суспільства.

Варто зазначити, що економічний потенціал держави створюється у сфері зайнятості. В сучасних умовах у країнах розвинутої ринкової економіки в структурі зайнятості населення домінує зайнятість у третинному секторі економіки, тобто суспільство витрачає дедалі менше живої праці на створення промислової і аграрної продукції. Тенденція до зниження зайнятості у виробничій сфері чітко простежується і в національній економіці.

Стаття 43 Конституції України гарантує кожному громадянину право на працю, а держава зобов'язана створювати умови для реалізації цього права. Однак сьогодні держава не спроможна гарантувати зайнятість випускникам вищих навчальних закладів, хоча б тим, які навчаються за державним замовленням. Реформування відносин власності позбавило державу певного впливу на зайнятість населення у приватному секторі економіки.

Реструктуризація економіки зумовила масове скорочення зайнятості в промисловості та в аграрному секторі, що, своєю чергою викликало зростання безробіття.

В останні роки відбулися значні зміни у сфері зайнятості, розвиваються нові види зайнятості, насамперед сезонна зайнятість, самозайнятість, неформальна зайнятість. Широкого застосування набули нові форми гнучкої зайнятості, особливо фрілансер.

В економічній літературі дедалі частіше використовують такі поняття, як повна і неповна зайнятість, глобальна та регіональна зайнятість, економічна, раціональна і ефективна зайнятість, продуктивна і непродуктивна зайнятість. На нашу думку, зайнятість має бути результативною, тобто приносити користь суспільству, сприяти кожному його членові в реалізації знань, умінь і навиків. У тому випадку, якщо держава не може забезпечити економічно активне населення достойними робочими місцями так гідною заробітною платою, виникає ситуація, коли країна втрачає свій трудовий потенціал. Частина працездатного населення в пошуках робочого місця втрачає свою кваліфікацію, а частина населення, зневірившись у пошуках роботи з гідною заробітною платою, виїжджає за межі держави.

В умовах переходу до інформаційного суспільства, коли дедалі частіше використовують термін «цифрова економіка», а глобалізаційні процеси відбуваються як в природному середовищі, так і в національній економіці, проблеми людських ресурсів, трудового потенціалу і людського капіталу набувають все більшої актуальності. Світовий досвід показує, що визначальним чинником розвитку продуктивних сил є людський капітал. Яскравий приклад цього – досвід країн Південно-Східної Азії, які в умовах дефіциту мінеральних ресурсів досягли високого рівня розвитку економіки, а відтак і високого рівня життя населення.

В умовах відсутності або обмеження запасів паливно-енергетичних і рудних ресурсів, а також високих темпів вичерпання цих ресурсів зростає необхідність підвищення ефективності використання власних трудових ресурсів, а також стимулювання їх імміграції з інших країн. Однак глобалізаційні процеси у світовій економіці зумовлюють і одночасно стимулюють міграційні процеси, в яких найбільше бере участь економічно активне населення. Найактивнішими учасниками міграційних потоків є молодь, кваліфікаційні кадри. Фактично з країни виїжджає найбільш активна частина людських ресурсів, тобто вимивається її трудовий потенціал і в першу чергу носії інтелектуального потенціалу.

Аналізуючи ситуацію на європейському ринку праці, варто зазначити, що основні потоки трудових мігрантів спрямовані з країн Східної Європи у країни Західної та Північної Європи. Значну частину трудових мігрантів з України приймають країни Південної Європи (Італія, Іспанія, Португалія). В останні роки потужні потоки трудових мігрантів з України скеровуються в Польщу, Чехію, Словакію. Таким чином, результатом активної трудової міграції населення з України і особливо сезонної, є скорочення трудового потенціалу. Кількісно зменшується чисельність не тільки економічно активного, а й економічно неактивного населення. Так, в Італії, Іспанії є попит на осіб для догляду за людьми похилого віку. Такі вакансії заповнюють особи жіночої статі передпенсійного і пенсійного віку з числа економічно неактивного населення.

Чинниками, які стимулюють в Україні трудову еміграцію, є нестача високооплачуваної робочих місць, низька заробітна плата в соціальній сфері. Сьогодні бажання отримувати вищу, ніж в Україні, платню спонукає людину до сезонної міграції. Багато трудових мігрантів працюють нелегально, сподіваючись з часом отримати документи на право проживання і працю.

Окремі держави Європейського Союзу (Польща, Чехія, Німеччина та ін.), вдосконалюючи своє трудове законодавство, полегшують можливість працевлаштування для мігрантів з України і тим самим сприяють зростанню дефіциту кваліфікованих кадрів у окремих галузях економіки і регіонах.

Разом з тим, кризові явища в економіці країни, постійний брак фінансів для соціальної сфери, величезні витрати на оборону гальмують підвищення заробітної плати, зумовлюють скорочення робочих місць і вивільнення персоналу. В багатьох випадках для скорочення видатків на заробітну плату керівники організацій ініціюють так звану оптимізацію виробничої структури.

Процеси, які спостерігаються у сфері зайнятості й на ринку праці, зумовлюють скорочення трудового потенціалу, що вже в недалекій перспективі негативно впливати на трудовозабезпеченні окремих галузей економіки і регіонів країни. Оскільки скорочення трудового потенціалу може гальмувати розміщення нових підприємств, а також обмежувати залучення інвестицій особливо актуалізується проблема збереження трудового потенціалу.

В цій ситуації Україна є не винятком, а, навпаки яскравим прикладом. Так, падіння видобутку вугілля, низькі темпи зростання видобутку нафти і природного газу, звуження можливостей розвитку металургійної та хімічної промисловості, низький рівень розвитку машинобудування можна вважати першопричиною значного зменшення зайнятості населення в індустріальному секторі економіки. Упродовж останнього десятиріччя домінуючими чинниками розвитку національної економіки стали земельні і людські ресурси. Правда, максимальна індустріалізація агропромислового сектора економіки та зниження в ньому ролі тваринницької галузі, яка потребує набагато більше робочої сили, ніж рослинництво було, на нашу думку, другою причиною скорочення зайнятості населення в Україні.

Третьою причиною зниження зайнятості населення в нашій Україні стало постійне скорочення зайнятості в бюджетній сфері, що отримало іронічну назву оптимізації. Таким чином, згадані процеси в промисловості, сільському господарстві та в бюджетній сфері зумовили скорочення чисельності зайнятих за період з 2010 до 2017 р. майже на 20%.

Розрахунки показують, що вивільнення робочої сили з суспільного сектора триває швидше, ніж зменшення обсягів трудового потенціалу. Вивільнені трудові ресурси поповнили неформальний сектор економіки або були вимушені шукати роботу за межами нашої країни. Ситуація, що склалася на ринку праці в Україні, є складною. Так, упродовж останніх років спостерігається скорочення трудового потенціалу, тобто зменшується чисельність економічно активного та економічно неактивного населення, скорочується чисельність зайнятих в суспільному секторі економіки. Разом з тим, повільними темпами зменшується чисельність безробітних (за останні вісім років, на 34,7 тис. осіб.)

Одночасно зростає попит на кваліфіковану робочу силу не тільки в окремих галузях економіки, а й в багатьох регіонах. Дефіцит робочої сили вже спостерігається в будівельній галузі, на транспорті і особливо у секторі послуг.

На нашу думку, збереження трудового потенціалу сьогодні служить найважливішою складовою системи управління трудовим потенціалом. Суть процесу збереження трудового потенціалу полягає в необхідності розроблення і реалізації заходів щодо запобігання скорочення його кількісних параметрів та поліпшення якісних характеристик.

На нашу думку, основною причиною природного скорочення трудового потенціалу є порівняно високі показники смертності працездатного населення і особливо чоловіків в працездатному віці, повільні темпи зростання тривалості життя чоловіків. Впродовж останніх років зросла трудова міграція, а в результаті введення безвізового режиму в рази збільшилася сезонна міграція, від якої особливо потерпає аграрний сектор економіки. За 2011–2017 рр. чисельність економічно активного населення в Україні зменшилася на 4202,5 тис. осіб, а чисельність зайнятих – на 4167,8 тис. осіб. За цей же самий період рівень економічної активності населення знизився з 59,2% до 56,1%. Наведені дані свідчать про стійку тенденцію до зниження не тільки абсолютних, а й відносних показників.

Складовою економічно активного населення і трудового потенціалу країни є безробітні. За аналогічний період чисельність безробітних зменшилася на 34,7 тис. осіб, а рівень безробіття зріс з 7,9% до 9,5%. Незважаючи на те, що чисельність безробітних майже не змінилася, рівень безробіття суттєво зріс за рахунок масштабного зниження чисельності економічно активного населення.

Аналіз даних таблиці 1 свідчить про динаміку і тенденції змін у структурі зайнятого населення України.

## Структура зайнятого населення України і її динаміка

тис. осіб

| №<br>п/п | Структура зайнятості              | 2011      |      | 2017      |      | 2017 р. в %<br>до 2011 р. |
|----------|-----------------------------------|-----------|------|-----------|------|---------------------------|
|          |                                   | кількість | %    | кількість | %    |                           |
| 1.       | Усього зайнятих                   | 20324,2   | 100  | 16156,4   | 100  | 79,5                      |
|          | в т. ч.                           |           |      |           |      |                           |
|          | – наймані працівники              | 12093,8   | 59,5 | 9112,6    | 56,4 | 75,3                      |
|          | – зайняті в неформальному секторі | 4704,9    | 23,1 | 3695,6    | 22,8 | 78,5                      |
|          | – самозайняті                     | 3525,5    | 17,4 | 3347,8    | 20,8 | 94,9                      |

Зіставлення показників динаміки кількісних параметрів трудового потенціалу та чисельність зайнятих свідчать про те, що в Україні в останні роки зайнятість скоротилася на 20,5%, а трудовий потенціал – лише на 16,09%, при незначному зростанні числа безробітних. Порівняно вищі показники скорочення чисельності найманих працівників (-24,7%) та зайнятих в неформальному секторі економіки – 21,5%.

В останні роки спостерігається зростання ВВП, але темпи цього зростання є недостатніми для потужного розвитку економіки. Однією з причин такої ситуації є скорочення зайнятості населення в суспільному секторі економіки, а також низька продуктивність праці, про що свідчить виробництво ВВП на душу населення.

Зниження рівня зайнятості населення в суспільному виробництві істотно впливає на доходи об'єднаних територіальних громад, оскільки приблизно 70% нарахувань з фізичних осіб надходить в бюджет об'єднаних територіальних громад та органам місцевого самоврядування.

Необхідно відзначити, що зниження чисельності зайнятих знижує обсяги єдиного соціального внеску, який є основою формування Пенсійного фонду і різних соціальних фондів, що в свою чергу впливає на обсяги соціальних виплат населенню.

Регіональний аналіз розвитку трудового потенціалу і особливостей зайнятості населення дає змогу виявити проблеми формування трудового потенціалу в регіонах, його галузевого розподілу, ефективності використання та необхідності і можливості збереження.

Формування трудового потенціалу в регіонах триває в умовно звуженого відтворення населення. (коефіцієнт народжуваності в 2017 р. в Україні становив 9,4‰, смертності – 14,5‰). Народжуваність була найвищою в Рівненській області – 12,4‰, а найнижчою – у Чернігівській області – 7,4‰. У цій самій області і найвищий показник смертності 18,4‰. Найнижчий показник смертності був у Закарпатській області – 12,0‰. Набагато критичніша ситуація спостерігається в сільській місцевості України, де коефіцієнт природного приросту становив (-7,4‰), а смертність населення в селі дорівнювала 17,3‰. Показники природного руху населення в регіонах України дають підставу стверджувати про наявність значних відмінностей у демографічних умовах формування трудового потенціалу. Від'ємні показники природного руху, і особливо висока смертність населення порівняно з народжуваністю зумовлюють зменшення обсягів трудового потенціалу, а також деформацію його якісної структури. В структурі трудового потенціалу знижується питома вага чоловіків в активному працездатному віці. Тенденції формування кількісних і якісних параметрів трудового потенціалу потребують глибоких і детальних досліджень, які ми отримаємо лише після перепису населення. Хоча в Україні й регулярно обстежують домогосподарства, результати дають лише поверхові дані, що характеризують трудовий потенціал, особливості його використання і збереження. Дані таблиці 1 показують, що в жодному регіоні України за винятком Івано-Франківської області, за останні роки чисельність економічно активного населення не зростає (табл. 2).

Таблиця 2

## Кількісні параметри трудового потенціалу України

(тис. осіб)

| №<br>п/п | Області           | Усього           |                  | Різниця<br>графа<br>3-4<br>% | 2011                               |                  |                         |                 |                                      | 2017                               |                  |                         |                 |                                      |
|----------|-------------------|------------------|------------------|------------------------------|------------------------------------|------------------|-------------------------|-----------------|--------------------------------------|------------------------------------|------------------|-------------------------|-----------------|--------------------------------------|
|          |                   |                  |                  |                              | Економічно<br>активне<br>населення | у тому числі     |                         |                 | Економічно<br>неактивне<br>населення | Економічно<br>активне<br>населення | у тому числі     |                         |                 | Економічно<br>неактивне<br>населення |
|          |                   | 2011             | 2017             |                              |                                    | зайняті          | рівень<br>зайнятості, % | безробітні      |                                      |                                    | зайняті          | рівень<br>зайнятості, % | безробітні      |                                      |
| 1        | 2                 | 3                | 4                | 5                            | 6                                  | 7                | 8                       | 9               | 10                                   | 11                                 | 12               | 13                      | 14              | 15                                   |
| 1.       | <b>Україна</b>    | <b>34 322,40</b> | <b>28 799,40</b> | <b>- 16,09</b>               | <b>22 056,90</b>                   | <b>20 324,20</b> | <b>59,2</b>             | <b>1 732,70</b> | <b>12 265,50</b>                     | <b>17 854,40</b>                   | <b>16 156,40</b> | <b>56,1</b>             | <b>1 698,00</b> | <b>10 945,00</b>                     |
| 2.       | АР Крим           | 1 482,40         | –                | –                            | 972,80                             | 913,90           | –                       | 58,90           | 509,60                               | –                                  | –                | –                       | –               | –                                    |
| 3.       | Вінницька         | 1 196,70         | 1 159,00         | - 3,15                       | 773,90                             | 698,70           | 58,3                    | 75,20           | 422,80                               | 717,40                             | 640,90           | 55,3                    | 76,50           | 441,60                               |
| 4.       | Волинська         | 746,00           | 749,70           | 0,49                         | 480,00                             | 440,10           | 64,3                    | 39,90           | 266,00                               | 418,10                             | 366,00           | 48,8                    | 52,10           | 331,60                               |
| 5.       | Дніпропетровська  | 2 521,30         | 2 397,00         | - 4,90                       | 1 643,60                           | 1 531,30         | 60,7                    | 112,30          | 877,70                               | 1 520,10                           | 1 390,90         | 58,0                    | 129,20          | 876,90                               |
| 6.       | Донецька          | 3 351,20         | 1 485,00         | - 55,68                      | 2 173,10                           | 1 995,40         | 59,5                    | 177,70          | 1 178,10                             | 859,60                             | 734,30           | 49,4                    | 125,30          | 625,40                               |
| 7.       | Житомирська       | 934,30           | 904,70           | - 3,16                       | 614,90                             | 553,50           | 59,2                    | 61,40           | 319,40                               | 572,60                             | 510,60           | 56,4                    | 62,00           | 332,10                               |
| 8.       | Закарпатська      | 923,00           | 922,10           | - 0,09                       | 577,90                             | 522,70           | 56,6                    | 55,20           | 345,10                               | 554,50                             | 496,30           | 53,8                    | 58,20           | 367,60                               |
| 9.       | Запорізька        | 1 370,50         | 1 304,50         | - 4,81                       | 891,90                             | 827,40           | 60,3                    | 64,50           | 478,60                               | 805,90                             | 719,70           | 55,2                    | 86,20           | 498,60                               |
| 10.      | Івано-Франківська | 1 015,20         | 1 017,20         | 0,19                         | 580,20                             | 529,70           | 52,1                    | 50,50           | 435,00                               | 610,90                             | 559,00           | 55,0                    | 51,90           | 406,30                               |
| 11.      | Київська          | 1 282,20         | 1 277,70         | - 0,35                       | 808,50                             | 754,40           | 58,8                    | 54,10           | 473,70                               | 793,00                             | 741,10           | 58,0                    | 51,90           | 484,70                               |
| 12.      | Кіровоградська    | 748,80           | 706,60           | - 5,63                       | 474,00                             | 433,10           | 57,8                    | 40,90           | 274,80                               | 429,40                             | 376,80           | 53,3                    | 52,60           | 277,20                               |
| 13.      | Луганська         | 1 749,40         | 534,30           | - 69,45                      | 1 072,50                           | 1 002,20         | 57,2                    | 70,30           | 676,90                               | 350,40                             | 292,10           | 54,7                    | 58,30           | 183,90                               |
| 14.      | Львівська         | 1 889,00         | 1 870,20         | - 0,99                       | 1 192,80                           | 1 100,70         | 58,7                    | 92,10           | 696,20                               | 1 136,60                           | 1 050,80         | 56,3                    | 85,80           | 733,60                               |
| 15.      | Миколаївська      | 899,00           | 862,10           | - 4,10                       | 584,90                             | 537,50           | 59,7                    | 47,40           | 314,10                               | 546,00                             | 489,70           | 56,8                    | 56,30           | 316,10                               |
| 16.      | Одеська           | 1 803,50         | 1 760,20         | - 2,40                       | 1 115,20                           | 1 048,50         | 58,2                    | 66,70           | 688,30                               | 1 063,80                           | 986,60           | 56,1                    | 77,20           | 696,40                               |
| 17.      | Полтавська        | 1 112,30         | 1 064,50         | - 4,29                       | 720,20                             | 654,20           | 58,8                    | 66,00           | 392,10                               | 653,30                             | 575,00           | 54,0                    | 78,30           | 411,20                               |
| 18.      | Рівненська        | 832,60           | 835,70           | 0,37                         | 546,00                             | 489,20           | 58,7                    | 56,80           | 286,60                               | 520,30                             | 460,20           | 55,1                    | 60,10           | 315,40                               |
| 19.      | Сумська           | 876,30           | 839,20           | - 4,23                       | 570,90                             | 518,90           | 59,2                    | 52,00           | 305,40                               | 529,40                             | 481,40           | 57,4                    | 48,00           | 309,80                               |
| 20.      | Тернопільська     | 793,70           | 781,90           | - 1,48                       | 483,80                             | 433,60           | 54,6                    | 50,20           | 309,90                               | 453,00                             | 399,10           | 51,0                    | 53,90           | 328,90                               |
| 21.      | Харківська        | 2 112,30         | 2 058,20         | - 2,56                       | 1 375,20                           | 1 279,00         | 60,5                    | 96,20           | 737,10                               | 1 327,50                           | 1 247,10         | 60,6                    | 80,40           | 730,70                               |
| 22.      | Херсонська        | 821,60           | 787,40           | - 4,16                       | 528,50                             | 480,70           | 58,5                    | 47,80           | 293,10                               | 497,20                             | 442,20           | 56,2                    | 55,00           | 290,20                               |
| 23.      | Хмельницька       | 974,80           | 942,60           | - 3,30                       | 627,60                             | 572,20           | 58,7                    | 55,40           | 347,20                               | 566,20                             | 516,00           | 54,7                    | 50,20           | 376,40                               |
| 24.      | Черкаська         | 955,10           | 914,50           | - 4,25                       | 624,10                             | 566,40           | 59,2                    | 57,70           | 331,00                               | 577,60                             | 518,40           | 56,7                    | 59,20           | 336,90                               |
| 25.      | Чернівецька       | 667,50           | 670,00           | 0,37                         | 419,60                             | 385,40           | 57,7                    | 34,20           | 247,90                               | 414,10                             | 379,30           | 56,6                    | 34,80           | 255,90                               |
| 26.      | Чернігівська      | 798,50           | 759,50           | - 4,88                       | 530,20                             | 475,30           | 59,4                    | 54,90           | 268,30                               | 479,60                             | 426,10           | 56,1                    | 53,50           | 279,90                               |
| 27.      | м. Київ           | 2 175,60         | 2 195,60         | 0,92                         | 1 483,50                           | 1 401,00         | 64,4                    | 82,50           | 692,10                               | 1 457,90                           | 1 356,80         | 61,8                    | 101,10          | 737,70                               |
| 28.      | м. Севастополь    | 289,60           | –                | –                            | 191,10                             | 179,20           | –                       | 11,90           | 98,50                                | –                                  | –                | –                       | –               | –                                    |

Сьогодні в Україні спостерігається порівняно низький рівень зайнятості трудового потенціалу, який становить 56,1%. Однак приблизно в половині регіонів він нижчий від середнього по країні, у восьми областях він становить 56-57% і лише в Києві – він становить 61,8%, а Харківській області – 60,6%, в Івано-Франківській, Дніпропетровській трохи більше 58%. Дуже низьким рівнем зайнятості трудового потенціалу характеризуються Волинська – 48,8%, Донецька – 49,4% і Тернопільська – 51% області. В регіонах, де низький рівень зайнятості трудового потенціалу, очевидно, відсутні робочі місця, наявні вакансії не влаштовують мешканців цих регіонів, а останні можна вважати регіонами потенційної трудової еміграції.

Отже, підсумовуючи викладене необхідно зазначити, що Україна проходить процес скорочення чисельності осіб, які формують її трудовий потенціал. Найбільш суттєво за останні роки зменшилась чисельність економічно активного населення в порівнянні з масштабами зменшення чисельності економічно неактивного населення. Можна припустити, що за рахунок залучення в суспільне виробництво останніх вдасться зменшити втрати економічно активного населення.

Доцільно зазначити, що в структурі економічно активного населення чисельність безробітних за останні роки залишається майже на одному рівні, тоді як чисельність зайнятих постійно зменшується. Також процес можна вважати виправданням, якщо він є результатом зростання продуктивності праці або реструктуризації економіки.

Сьогодні в Україні складається незадовільна ситуація на ринку, коли окремі галузі економіки і особливо сфери побуту відчувають дефіцит кваліфікованих кадрів, а тим часом для багатьох вивільнених з матеріального виробництва та бюджетних організацій бракує робочих місць з гідною заробітною платою.

Разом з тим в окремих країнах Європейського Союзу зростає потреба в робочій силі для заміщення тих, хто виїжджає на роботу у країни Західної Європи та за океан. Тому і не дивно, що мешканці України, особливо з прикордонних регіонів, масово мігрують у Польщу, Чехію, Словаччину, Угорщину, де заробітна плата в рази вища порівняно з українською.

Отже, проблема зайнятості порушує проблему збереження національного трудового потенціалу. Ця проблема посилюється масовим виїздом української молоді на навчання за кордон, особливо в Польщу, де хлопці та тітчатка вступають у вищі навчальні заклади, а частина молоді, користуючись матеріальними пільгами, навчаються у професійно-технічних училищах.

Сьогодні перед органами державної влади та місцевого самоврядування стоїть надзвичайно актуальне завдання – це запобігання еміграції економічно активного населення, що дасть змогу зберегти в країні власний трудовий потенціал.

**Висновки.** З метою збереження трудового потенціалу необхідно розробити державну програму розвитку трудового потенціалу. Основними розділами цієї програми можуть бути:

1. Розвиток сфери зайнятості за рахунок: створення нових високооплачуваних робочих місць; підвищення заробітної плати працівникам сфери матеріального виробництва, а також у сфері послуг, насамперед зайнятим у сфері охорони здоров'я; стимулювання залучення до суспільно корисної праці висококваліфікованих осіб пенсійного віку.

2. Для активної зайнятості населення впроваджувати нові види зайнятості, особливо нестандартної. Заслужує уваги масове використання фрілансу, дистанційної зайнятості, надомництва. Для цього необхідна підтримка з боку держави і органів місцевого самоврядування.

3. Розвивати в країні самозайнятість населення. Для цього вдосконалювати податкову політику, розширювати методи банківської підтримки самозайнятості.

4. Потребує підвищення ефективності робота центрів зайнятості населення. Ця державна структура має стати координаційним центром регулювання ринку праці в країні, розробляти і реалізовувати заходи щодо балансування попиту і пропозиції робочої сили, підняти роль й апробувати нові методи ефективної профорієнтаційної роботи.

5. Особливої уваги потребує проблема зайнятості в сільській місцевості. В останні роки відбулися значні трансформаційні процеси в аграрному секторі економіки. Суттєво знизилася потреба сільського господарства в затратах живої праці за рахунок максимальної механізації виробничих процесів у рослинництві та у зв'язку з його сезонністю. Зменшення поголів'я великої рогатої худоби, свиней і овець зумовило зниження зайнятості в тваринництві, застосування сучасних технологій мінімізувало затрати живої праці в птахівництві. Через відомі причини скоротилася зайнятість на переробних підприємствах і особливо в молочно-м'ясної, цукрової, консервної галузях.

Нині в аграрному секторі національної економіки провідне становище зайняли потужні агрохолдинги, котрі як правило, спеціалізуються на вирощуванні зернових і технічних культур.

Для підвищення рівня зайнятості сільських мешканців та рівня життя населення країни розвиток тваринницької галузі стає проблемою національної безпеки, оскільки ціни на тваринницьку

продукцію постійно зростають, що знижує купівельну спроможність населення і може сприяти збільшенню соціальної напруги в суспільстві.

6. Регіональні проблеми зайнятості в Україні особливо вагомі. Оскільки серед регіонів є суттєві відмінності в демографічній ситуації, віково-статевій структурі працездатного населення, в структурі зайнятості населення, що склалася впродовж останніх десятиліть, проблеми забезпечення економіки трудовими ресурсами стають дедалі актуальнішими. Ці проблеми посилюються в умовах відсутності дієвих економічних методів регульованих міграційних і особливо еміграційних процесів.

#### ***Література.***

1. Конституція України.
2. Закон України «Про зайнятість населення»
3. Бандур С. І. Трудоресурсна безпека України в контексті глобалізації економіки та розвитку ринку праці / С. І. Бандур, О. І. Цимбал // Проблеми формування ринкової економіки : міжвід. наук. зб. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ; [редкол.: О. О. Бєляєв (відп. ред.) та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2001. – Спец. вип.: Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. – С. 10–21.
4. Білик О. М. Нестандартна зайнятість: виклики сьогодення / О. М. Білик // Соціально-трудова відносини: теорія та практика. – 2014. – № 1. – С. 296–300.
5. Регіональна економіка: Підручник для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ. Затверджено МОН / Качан Є. П. – К., 2011. – 670 с.
6. Солярчук Н. Ю. Фрілансова діяльність в Україні: стан і проблеми державного управління / Н. Ю. Солярчук // Бізнес Інформ. – 2014. – № 4. – С. 284–289.
7. Управління трудовим потенціалом. Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. – Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.